

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાત કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૫૯૯ કિંમત

ગ્રંથનામ બુદ્ધ

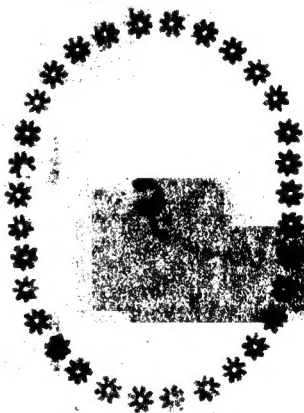
વર્ગાંક ૬-૩/૧૧૧૫

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

मनुष्य

विष्णुनार

नटवरलाल वीमावाणा

पण्डित

भाडीव साहित्य मंडळ

१८०-३भांण्ड

सुरत

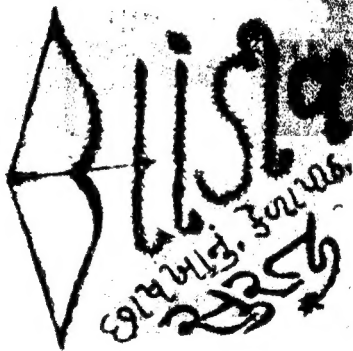
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

ગુજરાતી ગ્રંથોસાગર-સંગ્રહ

૧૯૫૨-૫૩

ઉત્તર વિભાગના વિદ્યાધિકારીશ્રી તર-

ફથી ઉર્મામ લોધજેરી માટે મંજૂર

માં છાપી, ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિરમાંથી
નવવરસાલ વીમાખાનાએ પ્રગટ કર્યું.

1940

The High Line Bridge

High Line Bridge

.....

આ વાતો—

તો સંગ્રહ બાળકોને કરશે ત્યારે તેમણે
 અમુક કથાં કહેવાનું નથી. એવામાં જ્યાં
 સુંદરી સુખોદ, બાળમિત્ર, વગેરે પ્રકારનાં
 લીધેલી છે. એક વાત 'ગુણગાત્રી' પણ એ
 એક દિવાળી બાંધમાંથી પણ લીધેલી છે.
 તેમાં સ્વ. બોચીન્દ્રસાહેબ દેવેદાસ, સ્વ. ગવેશ-
 ચંદ્ર મેથાણી જેવા બહુશીતા લેખકો તો તેમજ
 બહુજાણીઓ પણ છે. હવે ચાલેલાં સમયોના,
 વાંચ્યોના, લેખક રચનાઓના કટલાક સુખ-
 રાસો તેમજ હરકલિ બાળકો માટેનાં
 છે તે સમગ્ર સંગ્રહમાં વિતેલ છે. આ સંગ્રહ
 એ એક લેખકોને લેખકો માટેનાં સંગ્રહ,
 બાળકો છે કે આ સંગ્રહ પ્રગટિત થશે.

વડવાડાના બી.આ.આ.આ.

ત્રીજી આશુભિ

માં હજી ખાસ હરકલિ નથી કર્યાં. કોઈક
 કોઈક કોઈકે નક્કર સંગ્રહ કર્યો છે.
 મિત્રો લેખકો છે.

ન. વી.

어느날

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

દર શુભવારે પ્રગટ થાય છે.
તેમાં બાબા શુભચાતની જ-
બરો, નોંધો, રસુલ અને
સાહિત્યની ગ્રંથો પ્રગટ થાય
છે. લગભગ મુસ્તબાં રૂપિયા
ત્રણ. બહારગામ રૂ. ૪)
પરદેશ ચિલિંગ દસ.

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

મગા પંચ વરસની કાલકિર્તિમાં
આ સાહિત્યની મુદ્રા અને
પ્રગટ થાય છે. પ્રગટ થા-
તે મુદ્રા અને પ્રગટ થાય છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

મંદિરના આ વિભાગમાં લગભગ
દર મહિનામાં રસુલનાં
મુસ્તબાં લેખો પ્રગટ થાય છે.
અને સાદા રૂપિયા મળી
છે છે. બહારી ગ્રંથો પ્રગટ
થાય છે અને પ્રગટ થાય છે.

સરનામું: ૧૮- મેઘાણા, મુસ્ત.

મુસ્ત બાબો, ત્યારે
જરૂર મુદ્રાકાર લેશે.

(૧)

વઠાહરામાં પહિલાં એક ઠરણ રહેતો હતો. તેને ઠરણ
 દીકરા હતા. તેમણે એક બકરી પાળી હતી, તેના દુધથી
 તેમને ખાવામાં બરાબર ચાલી રહેતું. ઠરણ ઠરણે તેને
 ચરવા લઈ જતો. જ્યારે તે ધરડો થયો, ત્યારે તેને બહાર
 તેના દીકરાએ બકરીને ચરવા લઈ જવા લાગ્યા. એક દિવસ
 એક દીકરા ચીમનનો વારો આવ્યો. તે તેને ચાલવાને
 વાડીમાં લઈ ગયો. ત્યાં પુછા દીકરાએ બકરીને

સાંજ સુધી બકરી તે ચરી. પછી ઘેર જવાનો વખત થયો. એટલે તેણે બકરીને પૂછ્યું:—“અલી બકરી, તેં પૂરું ખાધું છે ને!”

બકરીએ જવાબ આપ્યો: “મેં પૂરેપૂરું ખાધું છે; હવે એક પણ પાંદડું ખાઈ શકું એમ નથી.”

“ચાલો ત્યારે ઘેર.” છોકરાએ કહ્યું; બકરીને ઘેર આવી લઈ જઈને તેણે ખીલે બાંધી અને પોતાના બાપ પાસે જઈ બેઠો.

“વારૂ દીકરા,” ઘરેલુએ પૂછ્યું: “બકરીએ ખજા ખાધું છે ને?”

“હા, એણે જે બકરીને ખાધું છે. હવે એક પણ પાંદડું વધારે ખાઈ શકે એમ નથી.”

પણ તેના પિતાને ખાત્રી ન થઈ. તેણે તબેલામાં જઈને બકરીને પૂછ્યું: “અલી બકરી, તેં બરાબર ખાધું તો છે ને?”

બકરીએ જવાબ દીધો: “મારી લજ મટી નથી, ચરવાની જગ્યા ઘેાડી હતી અને ઘાસ તો મળે નહિ. તેથી મને એક પાંદડું પણ જડ્યું નથી.”

ઘરેલુ બહુ ગુસ્સે થયો.

“આ હું શું સાંભળું છું!” તેણે એકદમ ઘાંટો ખાડ્યો.

મેડા પર જઈને દીકરાને કહ્યું: “અલ્યા હુ-ચા! ત્યાં મળે
તેં મને કહ્યું કે બકરીએ પૂરતું ખાધું છે? અરે, એ તો બિચારી
બળે મરે છે!” એમ કહી એકદમ ગુસ્સાથી પોતાનો મજ
ચીર્મન તરફ ફેંક્યો અને પછી તેને ઘર બહાર કાઢી મૂક્યો.

બીજે દિવસે વચલા એકરા મજનનો વારો હતો. તે
બકરીને પાસેના બગીચામાં લઈ ગયો. ત્યાં નાના ફુમળા
એક હતા. બકરી સવારથી સાંજ સુધી ચરી, ઘેર લઈ જતાં
પહેલાં મજને પૂછ્યું: “અહીં બકરી, તેં પૂરતું ખાધું છે
કે?” ત્યારે બકરીએ જવાબ આપ્યો: “મેં ખુબ ખાધું છે,
હવે એક પથ્થ પાંદડું મારાથી ખવાય એમ નથી.”

“ચાલો ત્યારે ઘેર,” મજને કહ્યું. પછી તે બકરીને ઘેર
લઈ ગયો, અને પોતાના બાપ પાસે જઈ બેઠો.

“વારુ! દીકરો બકરીએ તિરાંતે ખાધું ને?” ફરજીએ
પૂછ્યું.

“હા, બાપા, એણે પેટ ભરીને ખાધું છે અને એક
પથ્થ પાંદડું વધારે ખાઈ શકે એમ નથી.” દીકરાએ જવાબ
દીધો. પથ્થ આથી તેના બાપને સંતોષ થયો નહિ. તેણે
તબેલામાં જઈને બકરીને પૂછ્યું: “અહીં બકરી, તે પૂરેપૂરું
ખાધું છે ને?” બકરીએ કહ્યું: “મારી બળ મટી નથી.
જમ્યા થોડી હતી, ઘાસ મળે નહિ; અને એક પથ્થ પાંદડું

જઠનું નથી.”

“કેવો હરામખોર છોકરો !” દરજીએ બૂમ પાડીને કહ્યું : “આવા ગરીબડા પ્રાણીને બૂખે મારે છે !” દરજીએ મગન પર ગજ ફેંક્યો તથા તેને ઘર બહાર કાઢી મૂક્યો.

હવે સૌથી નાનકડો છોકરો નાનુનો વારો આવ્યો. તે બકરીને પકડેના વાંકડાં લઈ ગયો. ત્યાં પાંદડાં, ફળ, ફલ વગેરે હતું. બકરી સવાઈથી સાંજ મુખી થઈ. સાંજે ઘેર જતાં પહેલાં પૂછ્યું : “બકરી, તેં પેટ ભરીને ખાધું છે ?”

બકરીએ જવાબ દીધો : “મેં મોજાથી ખાધું છે, ને હવે જોકે પણ પાંદડું ખાઈ શકું એમ નથી.”

“આલો ત્યારે ઘેર,” નાનુએ બકરીને ઘેર લઈ જઈને ખીલે બાંધી, અને બાપ પાસે જઈને બેઠો.

“વારૂ ! દીકરા, બકરીએ પેટ ભરી ખાધું છે !” દરજીએ પૂછ્યું.

“હા, તેણે પુષ્કળ ખાધું, જોકે પાંદડું વધારે ખાઈ શકે એમ નથી.” દીકરાએ જવાબ આપ્યો. પણ દરજીને તેના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ ન આવ્યો. તેણે ખીલે જઈને પૂછ્યું, “અહીં બકરી, તેં પરતું ખાધું છે ને ?” ત્યારે બકરીએ કહ્યું : “મારી બજ મટી નથી. જગ્યા મોડી હતી. મારા બિલકુલ નહેતું. મને જોકે પાંદડું જઠનું નથી.”

“અરેરે! આ છોકરાઓ કેટલું ચઢું બોલે છે!” દરજી પોકારી ઉઠ્યો. “એક બીજાનું માથું ભાંગે એવા ડાઘા છે! પણ હવે હું વધારે વાર સાંખી શકું એમ નથી.” કોપથી માળ ઉપર જઈ, તેણે પોતાના હીકરાને યુગ્મ માર્યો; અને કાઠી મૂક્યો.

(૨)

હવે દરજી એકલો જ રહ્યો. ખીજે કિવસે જાતે તળેલામાં જઈ તેણે બકરીને કહ્યું: “ચાલ બકરી, ચાલ ચરવા. આજે હું જાતે લઈ જઈશ.” પછી તે તેને સારી લીસોતરી વાળી જગ્યામાં લઈ ગયો. સાંજે તેને પૂછ્યું, “અલી બકરી, તેં યુગ્મ ખાધું છે ને?”

“મેં ઘણું જ ખાધું છે અને હવે એક પણ પાંદડું વધારે ખાઈ શકું એમ નથી.” બકરીએ જવાબ દીધો.

“ચાલ ત્યારે ઘેર,” એમ કહી ઘેર જઈ તળેલામાં બાંધીને માછા ફરવી વખતે દરજીએ પૂછ્યું: “અલી બકરી, તેં સંતોષથી ખાધું તો છે ને?” ત્યારે બકરીએ જવાબ દીધો: “મારી બખ મટી નથી. જગ્યા ઘોડી અને ઘાસ મળે નહિ, એટલે મને જરા પણ ખાવા મળ્યું નથી.”

દરજી આશ્ચર્ય પામ્યો અને સ્તબ્ધ જ બની ગયો. હવે તેને માલમ પડ્યું કે આ બકરી તો હુન્ગરી છે. પોતાના

દીકરા તરફ નકામા ગુસ્સે થવા માટે તેને પશ્ચાત્તાપ થયો. તે
જમ પાડી ઉઠ્યો, “ઉભી રહે, હુચ્ચી બકરી, હું તને બહાર
કાઢી મૂકીશ. એટલું જ નહિ, પણ કોઈ શિક્ષા કરીશ કે તને
કેઈ સમજશે નહિ.” આમ કહીને ~~જમ પાડી~~ અને
તેનું માથું બોડી નાંખી, સીધું ~~પાંપણ~~ કરી નાંખ્યું. પછી
આખરે વતી ખુબ ફટકાવી મળ વતી ખુબ ઠોંસા માર્યા તથા
બે મઝ પકડી હવામાં ઉછાળી. બકરી માંડમાંડ તેની પાસેથી
જીવતી નાસી છુટી.

હવે તરત એકલો સ્ત્રી અને દુઃખી કિર્તી તે પોતાના
દીકરા ઘેર પાછા આવે તો સાડું એમ ઇચ્છેલા લાગ્યો.

(૩)

મેટા દીકરા ગ્રીમન એક સ્થાનને ઘેર બંધ રહ્યો હતો.
ત્યાં તે સારી રીતે કામ શીખવા લાગ્યો અને પોતાના શેઠને
તેણે વણી સંતોષ આપ્યો. આખરે બ્યારે તેને મુસાફરીએ
જવાનું મન થયું ત્યારે તેના શેઠ તેને એક ટેબલ (મેજ)
લેટ આપ્યું. ટેબલ સામાન્ય લાકડાનું હતું, અને બીજા
ટેબલની માફક ઢેખાતું હતું; પણ તેમને એક અદ્ભુત ગુણ
હતો. જો કોઈ તેના ઉપર બેસીને કહે કે “ટેબલ ! ખાવાનું
હોય.” તો તરતજ ટેબલ ઉપર ફળપાક, પુરી, ભજ્યાં,
શાક વગેરે જે જેઈએ તે તૈયાર થઈ આવતું.

ચીમને વિચાર્યું કે મારે હવે કમાવાની જરૂર નહિ પડે. તેથી તે ઘેર પાછો જવાને નીકળી પડ્યો; કારણ કે તેને ખાત્રી હતી કે જો હવે હું ઘેર જઈશ તો મારા બાપ મને કાઢી નહિ મૂકે. રસ્તામાં તે ધર્મશાળામાં ઉભો અને તેના માલીકને કહ્યું: “અસ્થા, આજે હું તારા બધા મહેમાનોને જમવાનું મૂકું પાડીશ.” પછી બપોરે બધા જમવા આવ્યા, ત્યારે તેણે ટેબલ ગોઠવીને કહ્યું: “ટેબલ, ભાણું પીરસ.”

તરતજ ત્યાં જાતજાતનાં પકવાન વગેરે રેખાયાં. પછી તો ખાવાની હુંટાહુંટ ચાલી, પણ કાંઈ ખુટ તેમ નહોતું, તેથી દરેક જણાએ પેટ ભરી ખાયું. આ રેખાવ ધર્મશાળાનો માલીક એક ખુણામાં ઉભો ઉભો બેતો હતો. તેણે વિચાર્યું કે આ ટેબલ મારી પાસે હોય તો કેવું સારું! તેથી બપોરે બધા બહાર ગયા અને ચીમન કાંઈ કામ સારૂ ગયો એટલે તેણે તરતજ બીજું ટેબલ મૂકી પેલું ટેબલ લઈ લીધું.

ચીમન બહારથી આવી સામાન લઈ આવતો થયો પણ તેણે ટેબલ ખરાબર જોયું નહિ. સાંજે તે ઘેર પહોંચ્યો અને બાપ કને બેઠાં પગે પડ્યો. “દીકરા” પિતાએ પ્રશ્ન: “તું શું કમાયો?” ચીમને જવાબ દીધો, “હું એક ટેબલ મૂક્યો છું. પણ બાપા, એ તો કલ્પવૃક્ષ જેવું છે. બુધ્ધિ, તેના આગળ બેસી કહું કે ટેબલ, ભાણું પીરસ, કે

એકદમ બતબતનાં મિથાન તથા ખાવાનાં દેખાશે. તમે જઈને મહેમાનોને નોંતરો.”

સહી બ્યારે બધા મહેમાનો આવ્યા, ત્યારે તેણે ટેબલને કહ્યું “ટેબલ બાણું પીરસ.” પણ કાંઈ દેખાયું નહિ ! તેથી તે ઘણો ‘ઝંખવાણો’ પડ્યો. અને બધા મહેમાનોને જુખ્યા ખાણ પોતાને ઘેર જવું પડ્યું અને દરલ તો દરજીજ રહ્યો.

(૪)

મગન મીલમાં જઈ રહ્યો. ત્યાં પણ તેણે કામથી પોતાના શેઠને બહુ ખુશી કર્યો. બ્યારે તેને ઘેર જવાનું મન થયું ત્યારે શેઠ તેને એક ગધેડા આપ્યો. અને કહ્યું કે : તું આ ગધેડા નીચે હુગડું પાથરીને બેસીશ—‘સોનેયા’ કે તમતન ગધેડાના મોંમાંથી સોનાની મહોરોનો ઢગલો પડશે. જા, જુખી થશે.

મગન ચાલતો ગયો અને રાત પડી ત્યારે પેલી આમળ જણાવેલી ધર્મશાળામાં જ ઉતર્યો. ત્યાં સત રહ્યો, પહેલેથીજ તેણે ધર્મશાળાના માલીકને લોડીક ગીનીઓ આપી, જેથી તેને બહુ આશ્ચર્ય લાગ્યું. પણ કોઈ ચીજ વેચાતી લેવા માટે પેલા છોકરાએ પોતાના ગળવામાં હાથ નાંખ્યો. તો એક પણ ગીની ન મળે. તેથી ચોરડામાં ગધેડાને લઈ જઈ ખારણું વાચ્યું અને તેની નીચે હુગડું પાથરીને, “સોનેયા”

ક્યું કે તરતજ સોનાના સિક્કાનો ઢગલો થયો. આ બધું તે
ધર્મશાળાના માલીકે જોયું, તેથી તેને રહેવાનો ખુબ આગ્રહ
કયો. બપોર સુધી તે ત્યાં રહ્યો. તે વખતમાં તે માલીકે
ગધેડા બઢવી લીધો. બપોરે તે ચાલ્યો અને ઘેર પહોંચ્યો.
દરજીએ આવકાર આપ્યો, અને પૂછ્યું, “દીકરા શું લાવ્યો?”

“આ ગધેડા.” તેણે જવાબ લીધો.

“અરે આ જામમાં ગધેડાં તો મધુમાં છે. તું એ
માટે લાવ્યો?” મમને ગધેડાની નીચે લુગડું પાથરીને
કહ્યું “સોનેયા!” પણ એકે સોનેયો દેખાયો નહિ તેથી તે
અંખવાણો પડી ગયો અને દરજી તે દરજી રહ્યો!

ત્રીજો દીકરા નાનું સંઘાડીઆને ત્યાં જઈને રહ્યો હતો.
ત્યાં તેણે જુદું જુદું કામ કરીને ઘણું મદદગારી બતાવી. એ પોતાના
બે ભાઈઓ: પ્રથમ નાનું જમન મેડને ત્યાં રહ્યો. તેણે પોતાના
બંને ભાઈઓની હાલત જાણી હતી. તેને ખબર હતી કે
બંને દુઃખી અને ગરીબ છે. જોકે બંનેને કેવી રીતે હાલ
લેવામાં આવ્યા હતા અને કુટુંબ કે કઈકામને આગળ
હતો, એ પણ તેના બાપુવામાં આવ્યું હતું.

જ્યારે તેને ઘેર પાછા જવાનો રસ્તો
તેના ચેટે તેને એક લાંબી ડોયળી આપી. ડોયળામાં એક
ધોકો હતો.

તેના થોડાં : “હું હવે તને બરાબર સમજાવું. કે
કોઈ તને આરે, હાથી કરે, અપમાન કરે, કે કંઈ પણ નુક
સાન કરે તો તારે તરતજ કહેવું કે “ધોડા, બહાર!”
આટલુંજ જાણતાંની સાથે એકદમ તેની અંદરનો ધોડા
નીકળી તે માથુસને આરશે. પછી બ્યારે તારી ઇચ્છા ખેંચી
લેવાની થાય કે તરતજ “ધોડા, અંદર!” કહેવું એટલે તે
પાછો કોમળીની અંદર પેંચી જશે.”

નસુએ થોડનો આભાર માન્યો. ખબા ઉપર ધોડા
ઉપાડીને તે ચાલતો થયો. રસ્તે પેલી અમંગલવાળી ધર્મ-
શાળામાંજ એ ગયો. ત્યાં ઉતારો કરી તેના માલીકને થોડા
પૈસા આપી રાત રહેવા વિચાર કર્યો. જમીને એ સતો, એટલે
વીશીવાળે વિચાર કર્યો કે આ કોમળી સોનારૂપાથી ભરેલી
હોવી એમજ. જેવો તે છોકરો સવો કે તરતજ ત્યાં
આવી તે પેલી કોમળી લેવા લાગ્યો. પણ નાનું ઉંઘતો
નહોતો. તે તો વાટ એમનેજ બેઠો હતો. તેણે તરતજ કહ્યું
“ધોડા, બહાર!” તરતજ ધોડા બહાર નીકળી પેલાને
મંજવા લાગ્યો. નાનુને તેની મુજબ મુજબાવ્યો અને પોતાના
બાંધણીને છેતર્યાનું તેની પાસે કમળ કરાવ્યું. આખરે માલીકે
કંટાળી જઈને કહ્યું કે આ ધોડાને ખેંચી લે તો હું તને
ટેબલ અને બેઠાં પાછાં આપું. આથી બાંધણી બંધી

“ધોકા, અંદર!” તે સાંભળીને ધોકા કોથળીની અંદર આવી બેસી ગયો. પછી ગધેડો, ટેબલ અને કોથળી લઈ, પોતાના બાપને ત્યાં જઈને નાનુ તેને પગે લાગ્યો. બાપે તેને આવકાર આપ્યો, અને પૂછ્યું: “કેમ, શું કમાયો?”

“ભાડું ગધેડું, અજબ ટેબલ અને તે ઉપરાંત એક કોથળી!—મારા બંને ભાઈઓને બોલાવો અને કુટુંબીઓને તેડો; કાચુ કે તેમને મારે જમણુ તથા સોનેચા આપવા છે.” નાનુએ જવાબ દીધો.

તરતજ બંને ભાઈ અને મહેમાનો આવ્યા. મોટા ભાઈને ટેબલ આપી કહ્યું કે તમારું કામ ચલાવો. પછી મોટા ભાઈએ ટેબલ આજળ બેસી કહ્યું: “ટેબલ, ભાણું પીરસ.” તરતજ ટેબલ ઉપર દુધપાક પુરી જગેરે પીરસાયેલાં નજરે પડ્યાં. સૌ પેટ ભરીને જમ્યા. પછી વચલા ભાઈને બોલાવી કહ્યું: “હો આ ગધેડો ને તમારું કામ ચલાવો.” તરતજ તેણે આવી લુગડું તેની નીચે પાથરીને કહ્યું: “સોનેચા.” તરતજ લુગડા ઉપર સોનેચાનો દમલો દેખાયો. સૌએ જોટલા લેવાયા તેટલા લીધા. પછી ફરજી અને તેના લોક રાખ્યો સુખેથી રહેવા લાગ્યા.

વીશીવાળાને પીકાનો માર પડે છે.

(૬)

પેલી બકરીનું શું બન્યું તે હવે જોઈએ. તેનું માથું
 જોડેલું હતું તેથી તે બહુ શરમાઈ અને ફોડી જઈ શિયા-
 જિયાની શુદ્ધમાં ભરાઈ ગઈ. જ્યારે શિયાળ આગ્યું ત્યારે
 તેની બે ચળકતી આંખો જોઈને જીને ભાગી ગયું. રસ્તામાં
 એક વડુ મળ્યું અને બંને જણાં પાછાં ગયાં. પણ જેવા
 ત્યાં પહોંચ્યા કે તરતજ તેઓ બંને સાથે પણ બીધા અને
 નાસી છુટ્યા. રસ્તામાં વડુને એક મધમાખ મળી. વડુએ
 તેની મહા માટે વિનંતિ કરી એટલે મધમાખ જીને બ-
 કરીના માથા ઉપર જોડી અને તેને ખૂબ ચટકા ભર્યાં, તેથી
 તે બેં બેં કરવા લાગી. આથી શિયાળે અને વડુએ તેને
 ઓળખી લીધી અને ફાડી ખાધી.

આ પ્રમાણે જીની બકરી મરી ગઈ.

સવિતા અને દિનકર એ બે નાનાં કુમળીં વયનાં ભાઈ
 જોડેન હતાં. તેમના પિતાશ્રી કાચની બિમારીથી પીડાતા
 હતા. ઠાકતર સાહેબ તેમને હવાફેર માટે માથેરાન, મહાબ-
 દોધર કે જોવી હવા ખાવાની જગાએ જવાની સલાહ આપતા
 હતા, પરંતુ મધ્યમ સ્થિતિનું કુટુંબ; મહા મહેનતે ગુજ-
 રાન કરતું હતું, તેમાં વળી મહેવાડે રાજી બંધ કરી
 હતી અને અસહ્ય માંધવારી, એટલે મનની અભિલાષા પરી-
 થવાનો સંભવ ન હતો. માતૃશ્રી ચિંતાતુર રહેતાં હતાં.
 પિતાજીને પણ નિરાશા હતી.

આની અસર આ બે બાઈને પર પણ થઈ. તેમણે માળખુદિથી આના ઉપાયની શોધખોળ કરવા માંડી. એ રખત તેમની વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાતચિત થઈ.

દિનકર—કેમ સવિતા, આપણે કોઈ રીતે પૈસા મેળવી મે તો કેવું સાઈ? તને પૈસાદાર થવું ગમે છે?

સવિતા—હા બાઈ, પરંતુ મોજમજા ભોગવવા માટે હું બાપુજીની તબીયત સુધારવા સાડા ઠાકતર સહેળના હવા સુજળ તેમનાથી હવાફેર કરી શકાય એટલા પૈસાની માસ જરૂર છે. પણ તું તો મૂર્ખ છે. આપણી ઉમ્મર સ્ત્રીજ નાની છે. એટલે પૈસા ક્યાંથી મળે?

દિનકર—બહુ સાઈ. છોકરીઓ તો જે તે વાંચા કા- ક્યાજ કરે. સાંભળ. આજેજ મેં એક છાપામાં વાંચ્યું છે કે સમડીના માળાની લોકો બહુ મોટી કિંમત આપે છે. તે મને તે હઠાડે માળો બતાવ્યો હતો અને મને હજુ તે જગા યાદ છે. આપણે જઈને તે લઈ આવીએ. પછી આ પછે માળો વેચીને પૈસા મેળવીશું અને બાપાજીને હવા બાવા જવાની ભોગવઈ થશે.

સવિતા—મ, બ, માંડા. વળી માળો તે કોણ ખરીદ કરતું હશે? ખીજું તેં જ્યે પણ વિચાર કર્યો કે તે માળો વાથી બિચારી સમડીને કેટલું હુઝ થશે? તે નિરાધાર

થઈ જશે; તેનાં ઈંડાં બધાં ખરાબ થઈ જશે; તેનાં બચ્ચાં મરી જશે. આવો નિર્દય મેં તને આજે જ બતાવ્યો.

દિનકરને પણ પક્ષીઓ તરફના ચાતકીપણાનો વિચાર આવ્યો એટલે તેનું મોં લેવાઈ ગયું; છતાં પક્ષી બાપાજી સંખેથી વિચાર આવ્યો; એટલે બોલ્યો:

“પણ આપણે તો બાપાજીની તથીયત સુધારવા માટે પ્રયાસ આપ્યો છે, અને તને ખબર તો હશે કે પક્ષીઓ દર વર્ષે માળા બાંધે છે.”

સચ્ચિતાના મનને આ માત્ર ગમી. અને બીજે દિવસે સવારમાં ઉઠીને સૂર્યો લઈ આવવાનું જાહેર કરાવ્યું.

દિનકરે કહ્યું—“પહેલાં હાલતાંજ આપણે નીકળીશું. બારી ઉઘાડી રાખીને થઈ જશે એટલે વહેલું ઉઠાશે અને થલી વખતે માથું ઝોડીકા ઉપર ચાર ચાર ઠોકરો એટલે ખરાબર ચાર વાગે ઉઠાશે.”

સચ્ચિતા કહ્યા પ્રમાણે બરાબર ચાર વાગે ઉઠી; તેણે દિનકરને જગાડ્યો અને બંને જણુ જરા પણ અવાજ કે ખડખડાટ ક્યાં વિના નીચે ઉતરીને બહાર ગયાં.

મહારનો દેખાવ રમણીય હતો. હવા ઠંડી તથા તાજી હતી. સચ્ચિતા બોલી ઉઠી:—“ભાઈ, બધાં માણસો વહેલાં ચાર વાગે ઉઠીને કાંઈ કેમ લાગી જતાં નથી? આ વખતે

નિશાળમાં જવું તો ઘણુંજ સારું હાગે અને હાખલા ગણવા
 ॥ બહુજ સહેલા મઈ બાપ, નહિ વાફ ? મુખપાઠ પણ ઝડ
 આવડે. ”

વિનોદમાં અને મમ્મમાં વાતો કરતાં કેતાં આ નાનકડાં
 ઇબ્દેન હાથમાં હાથ મેળવી નદી કિનારે જઈ પહોંચ્યાં.
 ૧ તેમજે આવાનું આણ્યું હતું તે ખાઈ લીધું અને નિર્મળ
 પાણી પીધું. નદી કિનારે માળાની ચોષ કરવા માંડી. અને
 વટે ખોળી પણ કાઢ્યો. એટલામાં સામે કાંઠેથી એક
 ગૃહસ્થ આવજ મંબળાયો.

“અરે છોકરાં, તમે કુકડો ખાલ્યો કે તુરતજ ઉઠીને
 ॥ બ્યાં છો કે શું ? અહિં શું ખોળો છો ?” એવું બોલતો
 ૧ ગૃહસ્થ આવી પહોંચ્યો.

દિનકરે જવાળ શીધા—અમે સમડીનો માળો લેવા આવ્યા
 શીએ. તેના બહુ પૈસા ઉપજશે.

તે ગૃહસ્થ બોલ્યો—તમારે કેટલા પૈસા જોઈએ છે ?

દિનકરે કહ્યું—સગભગ ૨૦૦ રૂપિયા, સાહેબ. પેલાએ
 ૧ કું ધુણાવ્યું, અને કહ્યું કે એ તો બહુ ભારે કિંમત મળ્યા
 ૧૩. તમારે એ રકમ થા સારૂ જોઈએ છે ?

હવે સવિતાનો વારો આવ્યો. તેણે ઘણીજ સમજકારક
 ૧ તે ખાપાણતા મંદવાદની તથા તેમને હજારો રૂપિયા મળ્યાની

જરૂરની કીમત કહી. હુવાફેર કરે તોજ તેઓ બધે એમ કહેતાં હતાં. ગળગળી થઈ ગઈ. આથી તે ગૃહસ્થ પર સથાઈ અસર થઈ. તે ઉમળકાળી બોલ્યો:

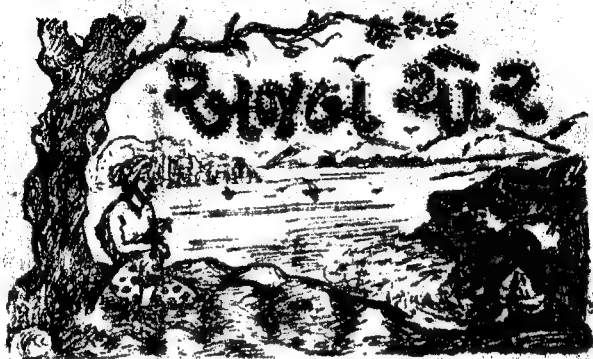
બાળકો, હું કુદરતનો રસીઓ છું—ફોટોગ્રાફ લેવા સા સમઢીનો માપો. બોળતોજ હતો. તમે મને બતાવ્યો તે ઢી થયું. હું તો એ માળાને અડકીશ પણ નહિ. ને પક્ષીનાં ઢી ચોરીશ પણ નહિ. તમારે પણ તેમ કરવાની જરૂર નથી પણ આ ફોટોગ્રાફ લેવાની કિંમત તરીકે હું તમારા બાપા અને, માતુશ્રીને અને તમને બંને નાણુક બાધબંધને મહા બદેશ્વર લઈ જઈશ. ત્યાં મારો સુંદર બંગલો છે. તેમ તમે રહીને આનંદ કરજો. બાપાજીની તબીબત જરૂર સુધર જશે. અને તમને પણ રમવાનું તથા બેવાનું મળશે.

પહેલાં તો એ વાત આ બિચારાં બાળકોના માન્યામ પણ આવી નહિ. તેમનાં કુમળાં મગજને માટે આ ભારે નવાઈ બેવી હકીકત હતી. પણ તે પૂરેપૂરી સત્ય નીવડી. પેલા માયાજી સદગૃહસ્થે ફોટો લીધો અને ત્યાંથી દિનકરની સાથેજ તે એના પિતાને મળવા ગયો. અને બધું હકીકત તેમને સમજાવી. પરિણામે તેમનું મહાબળેશ્વર જવાન નક્કી થયું અને એ પણ મહિનાની ટેકરી પરની હવાય બાપાજીને પૂરેપૂરો આરામ થઈ ગયો.

બાળકોની ખુશીનો ચાર રહ્યો નહિ અને સુઝ માળાપે
 યજ્ઞ પોતાના સુંદર બાળકોના મનમાં ત્યાગપણથીજ માતા
 પિતાની ભક્તિ તેમજ પશ્ચી તરફના પ્રેમભાવના સંસ્કાર
 ઉદય પામેલા જોઈ પરમેશ્વરનો ઉપકાર માન્યો.

ન્યારે ન્યારે આ વાત બાઈબલેન પરસ્પર સંભારે છે,
 ત્યારે ત્યારે તેમને ખાસ આનંદનું કારણ જો જણાઈ આવે
 છે કે માળો ચોરવાની તેમને જરૂર પડી નહિ. માતાપિતા
 માટે ચિંતા કરવી જો તેા દરેક બાળકનો ધર્મ છે જેમ
 તેઓ જન્મજે છે, અને તેને તેઓ પોતે મોટું રૂપ આપતાં
 નથી.

એક હુતો ચોર. તેને એવો નીમ હતો કે એક વરસમાં
એક વાર ચોરી કરવી. બીજી વાર નહિ.

એક દિવસ એ ચાલ્યો ચોરી કરવા. રસ્તામાં એ
નદી આવી ત્યાં એ બેઠો. એટલામાં એક વાણિયો ત્યાં
આવ્યો. એને ખડુ તરસ લાગેલી. બેબો બરીને એ પાણી
પીવા બય છે ત્યાં તો એણે ચોરને જોયો. વાણિયાના પેટમાં
ફાળ પડી. પાણી પૂરું પીધા વિના તે ઉઘ્યો.

ચોર કહે, “ચેકલ, પૂરું પાણી તો પી લ્યો.”

વાણિયો કહે, “બસ બાઈ, મારે વધારે પીવું નથી.”

ચાર કહે, “શેઠ, તમે જાકે મા. હું તમને નથી હુંટવાનો. વિશ્વાસ રાખો ને પાણી પી લ્યો. મારે તો મોટી ચોરી કરવાની છે.” વાણિયાએ પાણી પીધું. ચાર કહે, “શેઠ ! તમારી પાસે આ લાકડી છે, તે મને આપો હું પૈસા આપીશ.”

વાણિયાના મોઢા ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું. એ જાણ્યો, “જાક, મારાથી લાકડી વિના ચલાય નહિ. લાકડીને ટેકે તો આહું છું. આપા વગડામાં બીજી લાકડી ક્યાંથી લાવું !”

ચોરે લાકડી હુંટવી લીધી અને એને ચીરી, ત્યાં તો માંહેથી ચાર રત્નો નીકળ્યાં.

દાંત કાઢીને ચાર કહે કે “શેઠજી, તમને મેં અભય વચ્ચન દીધેલું. તો મેં તમે મારી પાસે ખોટું જોડ્યું. લ્યો, તમારાં રત્ન મારે એ ખર્ચે નહિ. તમે ક્યે મામ જાઓ છો !”

શેઠ કહે, “ઉજેણી નગરી.”

ચાર કહે, “ત્યારે ઉજેણીના રાજા વીર વિક્રમને જોટું કહેજો કે આજે રાતે હું ચોરી કરવા આવીશ; મારે હુશિયાર રહે.”

વાણિયાએ જઈને વીર વિક્રમને ખબર દીધી.

રાજા વીર વિક્રમ તો વિચાર કરવા લાગ્યા કે જોહો ! આપો બહાદુર ચોર કોણ હશે ! આ ચોર તો સામેથી

સમાચાર મોકલાવે છે !

રાજાજીએ હુકમ કર્યો કે, આજ રાતે હું એકલો આખા નગરની યોધા કરવાનો છું, બેઠા બધા સિપાઈને રબા આપવાની. કોઈએ આજ રાતે અડધું નથી. નગરનાં માણસોને પણ કહેજો કે નિશાંતે સુઈ જાય.

રાજાજી તો દેવતાઈ પુરુષ હતા. એના વચન ઉપર બધાને વિશ્વાસ હતો. રાત પડી. ચોકીકાશ બધા પોતપોતાને ઘેર ગયા. ગામનાં માણસો પણ સુઈ ગયાં. નગરગઢના દરવાજા દેવાઈ ગયા.

રાજાજી એકલા ચોરનો વેશ લઈને નગરની અંદર ગઢની રાંગેરાંગે ફરવા લાગ્યા. ફરતાં ફરતાં એક જગ્યાએ ઉભા રહ્યા. એમને લાગ્યું કે અહિંથી ચોર ઉતરશે.

ત્યાં તો બહારથી પેલો ચોર ગઢ ઉપર આવ્યો. ચોર જોયું કે અંદર એક આદમી ઉભો છે એટલે તે પાછો ઉતરવા લાગ્યો. રાજાજી સીસોટી મારી. ચોર એક ખીજને બેઈ સીસોટી મારે તેવીજ એ સીસોટી હતી.

પેલો ચોર સમજ્યો કે આ કોઈ મારાજ ભાઈબંધ લાગે છે. એટલે એ અંદર આવ્યો. વિક્રમરાજ કહે ચાલ દોસ્ત, હું આ ગામનો ભોમિયો છું. તમે સારાં કેકાણાં બતાવું. બંને જણાં ચાલ્યા. ચાલતાં ચાલતાં એક શાહુકારનું ઘર

આળ્યું. રાજાએ અંદર જવાનો રસ્તો બતાવ્યો. ચાર અંદર ગયો. ત્યાં શેઠ શેઠાણી બંર ઉંઘમાં સૂતેલાં. ચાર થોડી વાર ઉભો. ત્યાં ઉંઘમાં ને ઉંઘમાં શેઠાણી ખોંટ્યાં કે “ઠાણુ એ, બાઈ !”

આ સાંભળીને તરત ચાર બહાર નીકળ્યો. રાજાને કહે કે “ચાલો બીજે ઘર. અહિં ખાતર નથી પાડવું.”

રાજા કહે “કેમ વાડ ?”

ચાર બોલ્યો, “શેઠાણીએ મને ભાઈ કહ્યો. જ્ઞેનને તો કાંઈક દેવું બેઠ્યો. તેને ત્યાં કંઈ બોલી થાય !” પછી ચોતાની પાસેનો એક સોનાનો વેલ હતો તે શેઠાણીની પથારીમાં થૂસી આવ્યો.

પછી એ જ જણા બીજે ઠાણે પહોંચ્યા. ચાર અંદર ગયો. ત્યાં શેઠાણી સૂતેલાં. ચારનો હાથ એક મીઠાની ગુણુ ઉપર પડ્યો. એના મનમાં એમ થયું કે આ સાકર જે. એક ગાંગડો લઈને મોઢામાં થૂક્યો, તો મીઠું નીકળ્યું. ચાર તરત બહાર નીકળ્યો.

રાજા કહે, “કેમ થયું !”

ચાર બોલ્યો, “ભાઈ, આ ઘરનું લણુ (મીઠું) મારા પેટમાં પડ્યું. મારાથી લણુહરામ થવાય નહિ. ચાલો, બીજે ઘર.”

રાજાને ચમું કે “આ તે ચોર છે કે સંત ?”

ત્રીજો વેર થયા. રાજાએ રસ્તો દેખાડ્યો. ચોર અંદર જઈને હાથ ફેરવે તો એક લુચારના કોથળામાં એનો હાથ પકડાયો. રાજાએ પૂછ્યો ને રાજાને કહ્યું કે “શું કરું ?” રાજાએ કહ્યું “ચોર હાથમાં આવે, પછી જો હાથમાં શું છે તે જોઈને કંઈ કહીશ ?” શુંકે તે જોઈને કહ્યું “ચોર છે.”

રાજા કહે, “ચોર, તારે રાજમહેલ જાણીએ.”

એ જ પછી રાજમહેલમાં રાજમહેલની અંદર જાય ત્યાં તો એક પછી ચોકીદાર ન ભેટ્યો. ચોર પૂછે છે, “ભાઈ ! આ તે શું ? ગામમાં કોઈ ચોકીદાર નહિ, અંદર મહેલમાંયે કોઈ નહિ ! રાજા વિક્રમને જોઈને તો બહુ વખણાય છે ને !”

રાજા કહે, “અરે ભાઈ ! એ બહારની કુનિયામાં મોટી મોટી વાતો સંભળાતી હશે. અહિં તો આવું અંધારા છે. રાજા કંઈ ધ્યાન નથી દેતા.”

મહેલમાં રાણી હિંદોળાખાટ ઉપર બેઠેલાં. રાજા ચોરને કહે કે “આ ખાટના પાયા સોનાના છે. પાયાં લઈ લઈએ એટલે છોકરાંનાં છોકરાં બેઠાં ખાય.”

પછી ખાટ થી રીતે કાઢવી ? રાણીજી બગી જાય તો

પછી ચોરે એ ખાટ હેઠળ ઉપરાઉપરી ગાદલાં ખઠખા માંડ્યાં. ખાટને ઝડે એટલો મોટો ઢગલો કર્યો. પછી છરી લઈને ચારે તરફની ખાટની પાટી કાપી નાંખી. એટલે રાણી-જીનું શરીર નીચે ગાદલાં હતાં તેમના ઉપર રહી ગયું.

પછી ચોરે હાંત બરાવીને ખાટને આંકડીમાંથી ખેંચી લીધી. પછી એને વીંખીને ચાર પાયા જુદા કાઢ્યા. ચારે પાયા લઈને જન્ને જણા પાછા ગઢની રાંઝે પહોંચ્યા.

પેલો ચોર કહે, “લે ભાઈ, આ એ પાયા તારા, ને એ મારા; સરખો ભાગ.”

રાજા કહે, “હું એકજ પાયા લઈશ. મહેનત તો તારી છે.”

ચોર કહે, “ના, તેંજ અને ઠંકાણું બતાવ્યું. તારી મહેનત પણ લઈ છે.”

ત્યાં તો ગાડ ઉપર એક ચીખડી બોલી.

તુરત ચોરે રાજાને કહ્યું, “ઓળખ્યા તમને; શાળાશ છે, રાજા! માથે રહીને ચોરી કરાવી કે!”

રાજા હસી પડ્યા ને પ્રજા, “તેં શી રીતે બાણું કે હું રાજા છું?”

ચોરે કહ્યું, “રાજાજી, હું પંખીની બોલી સમજું છું. આ ચીખડી બોલી એનો અર્થ એમ થાય છે કે -

માલનો માલિક તો જાણ ન હોય છે !”

રાજાએ ચાબાચી આપી. તેણે અને મહેલે લઈ
ગયા. બીજે દિવસે માટી કચેરી બાંધીને સવારમાં જાણ્યું;
વસાણુ થઈ, અને રાજાના માટી નોકરીએ
નીચે.

બધાં વરસ પહિલાં બંગાળામાં એક મોટું રાજ્ય હતું. ત્યાંનો રાજા યુરવીર અને દાનો હતો. તેની રાણી પણ ધર્મશીલ હતી. તેમને સંતાન સિવાય બધું સુખ હતું. સંતાન નહિ હોવાથી તે ઉદાસ રહેતાં. ઘેર પારણું બંધાય એવી આશાથી તેમણે અનેક વ્રત કર્યાં, અને પરમેશ્વરને ઘણા કાલાવાલા કર્યા.

એક દિવસ રાણીને એક સાધુપુરુષ મળ્યા. તેમણે કહ્યું કે, “તને એક બહુ રૂપાળો પુત્ર થશે. તે તારા પાસે તરત મળે એવી તેનામાં દિવ્ય શક્તિ આવશે.”

૪૪

રાણી
બાપ.

પાનંદ

શ્રી રાણીની પાસે
જે રાણીની પાસે
જે રાણીની પાસે

[ગાંડી]

પછી રાણીને પૂરે દિવસે, કોપુએ કહ્યું હતું તે પ્રમાણ-
પુત્ર સાંપડ્યો, વાદ જ્યાંના રહેવામાં રહેવામાં અને જ્યાં જ્યાં
ઉત્તર થઈ રહ્યા. રાણીની પોતાના કસબમાં જ્યાં જ્યાં જ્યાં
હોય, અને ગરીબોને મુશ્કેલ દાન આપ્યું.

પરમેશ્વરની કૃપાથી પુત્ર-પ્રાપ્તિ થઈ. પછી તેનું નામ
નિરંજન પાડ્યું. છોકરાને છુટકામાં તાલુકામાં આવડ્યાં,
જો રાણી તેને બાગમાં લાઈને બેસતી. તે ત્યાં જ રહ્યા
કરતો. એક દિવસ રાણી પોતાના નિત્યક્રમ પ્રમાણે પુવરને
નહેવરાવી, બાગમાં કુલના માંડવા નીચે ઠંડી હવામાં બેઠી
હતી. ત્યાં છોકરાને રમતાં રમતાં ઉધ આવી ગઈ. રાણી
પણ થોડી વારમાં ઉઘી ગઈ.

રાજાને ત્યાં દુષ્ટબુદ્ધિ નામનો એક રસોઈઓ હતો.
રાજપુત્રમાં દિવ્ય શક્તિઓ રહેલી છે, એવી તેને ખબર પડી
હતી. તેથી તે દિવસે બાગમાં લાગ બોધને રાજપુત્રને રાણીની
સોડમાંથી ઉચકી પોતાના ખભા ઉપર નાંખી, ત્યાં- એક
મરેહું જનાવર મૂકી પોતે પૂરે દેશમાં લાઈ ગયો. અને
ત્યાં પોતાનો સ્વામ સાધવાની પેરવી કરી.

દુષ્ટબુદ્ધિએ રાજપુત્ર કને કહેવરાવ્યું કે 'રાજાને સોસો

એવો કિલ્લો જોઈએ છે.” એટલે એક મજબૂત કિલ્લો બંધાઈ ગયો. રાજપુત્ર એકલો છે, તેની સાથે રમવાને કોઈ સોબતી હોય તો સાડું. એમ વિચારીને હુષ્ટપુદ્ધિએ તેને પૂછ્યું કે “તારે એક સુંદર બચુકડી જોઈનેપણી જોઈએ છે?” રાજપુત્રે હા કહી, એટલે એક સુંદર છોકરી આવી. એક બીજાના સહવાસથી બન્ને જણ હળી મળી જાનંદથી રહેવા લાગ્યાં.

બીજી બાજુ રાણી જાગી ને રાજપુત્રને જોયો ના. તેથી તે રડવા લાગી. બંધાનાં મનમાં એ કે કોઈ કિલ્લો પક્ષીએ કુંવરને મારી નાંખ્યો હશે. રાજાને ઘણું દુઃખ થયું અને રાણીની બેઠકકારી ઉપર તેને ઘણી રીસ ચડી.

આં કોઈથી જવાય નહિ એવી એક ઉચી ટકરીની ટાચ ઉપર એકાંકીયો મહેલ રાજાએ રાણીને બાંધી આપ્યો અને ત્યાં અન્નપાણી વગર તેને રાખવા પ્રધાનને હુકમ કર્યો. પ્રધાને નિરૂપાયે સજાની આજ્ઞા પાળી રાણીને પેલા મહેલમાં બેઠાડી. રાણી પોતાના નસીબને રોષે ભરી ત્યાં રહી.

બપોર થતાં, રાણીને જમવાની વખત થઈ ત્યારે મહેલ નજીકની શુદ્ધાની બપોલ ઉપરનો પથ્થર ખસેડી બે પક્ષીઓ એની પાસે આવ્યાં તેઓ જમવાની આમંત્રણ આપ્યાં. તે બાજુમાં પીરસીને તેમણે શુદ્ધા, કે અદિ બાજમાં સાધુપુરુષ રહે

આવી જાયાં. રસોડા
માંથી કાઢીને તેના ઉપર
અહિં એકાન્ત થઈ
હતો.

સાંભળીને તેણી ગાંધી

પક્ષીઓએ
એ થોડા
દિવાસો
માવેના
તે
રહ્યો

આથી પાસુ નિરંજન
દુઃખીને બાજુએ જઈ, કહ્યું
તે પોતાના સમસ્યાઓની કહી જાય નહીં. રંજન
જોઈ. મવા લાગ્યો એટલે તે પોતાનાં માથું પૂરી શોધ કરશે
ત્યારે મારી ખરી દશા થશે એમ બધી દુઃખીને તેને
નાશ કરવાની ઇચ્છા થઈ.

તેણે મોહિનીની મદદ માંગી, અને કહ્યું કે "જો પોરે
નિરંજન સ્વર્ગ જાય ત્યારે એની જગ્યા કાપી નાંખજો." મિત્ર
મોહિની આ સાંભળી અત્યંત દુઃખી થઈ, અને આ વાર
નિરંજનને કહેવી, એમ વિચાર કરીને તેણે તેને કહી નિરંજન
જને થોડી વાર વિચાર કરીને કહ્યું કે "તું એક જાતક
મારી તેની જગ્યા લાવજો અને સાંજે બ્યારે આવે છે તેને

દેખ... સાંભળી મોહિનીને નિરાંત વળી અને બેઠા
કને મારી તેની જીભ નિરંજનના ખંડમાં મૂકી રાખી ફરી
બુદ્ધિની રાહ તે ભેટી બેઠી.

સંધ્યાકાળે દુષ્ટબુદ્ધિએ આવીને પ્રશ્ન, કે “મારા કાલ
પ્રમાણે કયું કે નહિ ?” મોહિની તરતજ તેને પેલા ખંડમાં
લઈ ગઈ, અને જીભને કટકો બતાવ્યો. આ જોઈને એ તો રાજ
રાજ થઈ ગયો. તે ઘડીએજ નિરંજને બહાર નીકળી તેને
શાપ આપ્યો, કે “નીચ ! મ્હોંમાંથી તણુખા જેવો અગ્નિ
નીકળતો હોય તેવો તું એક કાળો ફતરો થઈ જા.” રાજ-
પુત્રના મ્હોંમાંથી શબ્દ નીકળતાંજ એ કાળો ફતરો થઈ
ગયો. નિરંજને તેને એક ઠેકાણે બાંધી રાખ્યો.

બીજે દિવસે નિરંજને મોહિનીને કહ્યું, કે “કાલે રાત્રે,
એક સાધુપુરૂષે સ્વપ્નામાં આવી મને મારી સઘળી હુકીકત
કહી; અને તેથી મારાં માળાપને ભેવાની મને ઉત્કંઠા થઈ
છે. હું આજેજ જઈને તેઓને મળીશ. અને પછી મને
તેડવા આવીશ.” મોહિનીનો વિચાર સાચો જવાનો હતો,
પણ નિરંજનનું કહેવું કબૂલ રાખવું પડ્યું. એટલામાં નિરં-
જનને થયું કે વખતે રસ્તામાં કંઈ વિધા પડે તો ! એય
ધારી મોહિનીને ‘બટમોંગરાનું પુલ’ બનાવી કંઈ અંગરેખાના
ખિસ્સામાં મૂક્યું.

આપ્યો, અને બને જણ કાળા કૂતરા સાથે નગરમાં ગયાં.

રાજા આપણને એકદમ ઓળખશે નહિ, માટે થોડા દિવસ ત્યાં શિકારી થઈ રહેવું, એમ નિર્ણયને ધાર્યું. રાજાની પાસે જઈને તેણે આ ઇચ્છા પ્રગટ કરી. રાજાના મનમાં કે આપણા જંગલમાં રાતાં હરણ નથી, માટે તેને હરણને શિકાર કરી લાવવાને નોકરી પર રાખ્યો.

નિર્ણયન કુતરા સાથે નગર બહાર ગયો. તેની દિવ્ય શક્તિથી બધે રાતાં હરણ દેખાયાં. પછી તેનો શિકાર કરીને રાજાને ઘણાં હરણ આપ્યાં. તે બોધ રાજાને ઘણો અચ્ચો લાગ્યો; તે ખુશી ખુશી થઈ ગયો.

બીજે દિવસે રાજાએ એક ચોક્કસ મિજબાની કરી. થોડા મોટા શુદ્ધસ્થાને બોલાવ્યા. નવા શિકારીને બોલાવ્યો. તેણે પરાક્રમ બોધે તેના પર ખુશ થઈ ગયેલા રાજાએ તેને પોતાની પાસે બેસવાનું કહ્યું, ત્યારે તે બોલ્યો કે, “રાજાજી ! હું એક સાધારણ માણસ છું. મને આટલું બધું માન હોય નહિ.” પરંતુ રાજાના આગ્રહથી તેને બેસવું પડ્યું.

પણ પોતાની માને અહિં કોઈ સંભાસ્તું નથી તે બોધ તેને મનમાં ઘણું ખોટું લાગ્યું. પોતાની માને કોઈ સાક્ષારે તો સારું—આ રહેજ ઇચ્છા મતાંજ તેનામાં જે દિવ્ય શક્તિ રહેલી હતી તેને લીધે મુખ્ય પ્રધાન બોલ્યો, કે “રાજાધિ-

ગરબ

સાંકળી

તે બહુ મને

સાંકળી મને
હુટાએ મારા એકના એક પુત્રને જાણી
સેનું હાથ લેવું મને ગમતું

ન બોલી ઉડયો, "રાજધિરાજ,
માણી માણું છું. હું તમને આજે
તે તમે બધા એકચિત્તે

નિરંજન બોલ્યો;

અન્યાય કર્યો છે.

નાંખ્યો, પણ રાણી

તમારો રસોઈએ તેને

સામે જે અત્યારે બોલે છે તેજ

નિરંજન. માણમાં દિવ્ય શક્તિઓ રહેલી છે. મારી

રાણીનો તો કર્યો દોષ નથી. જેણે આવું કાણું કામ

તે કાળા કૂતરાના રૂપમાં આપની સામે ઉભો છે. તમને

મન હોય તો તે માણસના રૂપમાં આવી જશે."

આ શબ્દો રાજકુમાર નિરંજનના મોંમાંથી બહાર પડ્યા

ન પડ્યા. એટલામાં તો સાંકળીએ બંધાએલો કાળો કૂતરો

સાંકળી
ગરબ
પ્રકર ૧
પાન ૧૫
ગાંડોવ

મહામેનરાના કુલધાંથી નીકળી

મેહિની ત્યાં હતી રહી.

પાણી આપ્યું. તેને ભેટાંજ રાખીને કહ્યો. કોઈ ચઢ્યો.
તેને ફાંસીએ ચઢાવવાનો તેણે દુઃખ કર્યો. રાખીને પોતાનો
પુત્ર ભવતો છે એમ ભણી ગયો. આનંદ થયો. અને રા-
ણીને બોલાવવા માટે પ્રધાનને કહ્યું. નિરંજન કહેલો.
“ મને સંકેતને મમથે મદદ કરી. મારો પ્રાણ બચાવ્યો. મારી
એક ‘મોહિની’ ભેવાની તમારી મરજી છે.”

રાખીએ હા કહી. એટલે નિરંજનને પેહાં અંગરખામાં
રાખેહું બટમોગરાનું ફુલ કાઢ્યું; અને ‘મોહિની’ એમ બૂમ
પાડતાંજ, તે ફુલમાંથી નીકળીને ઈશી ચડી.

આ ભેટ રાખીને મહિ આનંદ થયો. અને તેણે પાણી
લઈ હર્ષનંદ આંસુથી ન્હરવાની. રાખીને મહું કમ પડ્યું
તેથી રાખ પચાતાપ કરવા લાગ્યો. મધુર વચનથી રાણીનું
તેણે સાંત્વન કર્યું. પછી બધાં સુખેથી રહેવા લાગ્યાં; અને
આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો.

રાજગોરે આવી નિરંજનને રાજતિલક કહ્યું. મોહિની
નિરંજનને પરણી. આખું ગામ લગનમાં મહાલ્યું અને
સાફ સાફ ખાઈ પી સુખી રહેવા માંડ્યું.

પ્રપુષ્ટ નામનો એક દેશ છે, ત્યાં બાળકોને કોઈ કિલ્લો શિક્ષા કરવામાં આવતી નથી. છોકરાં ગમે તેટલાં તોફાની, ગમે તેટલાં હડીલાં, અને ગમે તેટલાં કહ્યું ન માનનારાં હોય તો પણ તેમને શિક્ષા કરવામાં નથી આવતી. તે દેશના કાયદામાંજ એવી બંધી હતી. પપ્પુ એને બહલે બીજું એક હતું. બીરે આ હડીલાં છોકરાં રાત્રે ઉઘી જતાં, ત્યારે બે કાકાકૌઆ આવતા, આ છોકરાંઓને લઈ જતા, અને સ્થવારે ઉઠે તે પહેલાં પાછા લાવી મૂકતા. સજા કરવાના કરતાં તો આ સારું, નહિ વાડું ! બીજે દિવસે સાધા

રવુ રાતે તોફાની કામો ઉપર ચાલે સ...
આ ભુમિમાં હતુ અને મન...

મનમાં સાથે રહેતાં હતાં...
હતાં અને...

હતી...
વરુ...

હો...
ચાલવા...

ત્યારે કાન્તા...
માથુ થોળા...

રવુ રાતે...
કે એ...

એ...
મને...

હું...
જી...

હું...
જી...

હું...
જી...

હું...
જી...

હું...
જી...

જાનના સમજાવવા લાગી ત્યારે ફેડીયું પાણી માં ધોઈ
રેડી દીધું. માથે ફેડાઓ - વિનાયક લુગડાં પહેરાવ્યાં
એટલે કનુ પણ ખજી થઈ કાન્ટા બેડે રમવા ગયો.

બન્ને

માતાની દિલગીરીનો પાર ન
હતી, પણ મુઝે મોઢેજ.

છોકરાઓ જાણી દિલગીરી કરતા હતા, પરંતુ
રમવાનું મોઢું જોઈને કનુ ન
કરવાનો કાયદો પડવા માંડે કનુનો પગ
હતાં.

કનુ અને કાન્ટા એમ ધારતાં હતાં કે મા માંજે પ્રુથ
અથો અને માથાં ચોક્કસ, નહીં. પણ માંજે એમાંજ
કશુંજ થયું નહિ. માથે બને છોકરાને એમ ને એમ
સવાડ્યા, એટલુંજ નહિ પણ રોજની માફક પડખામાં લઈ
વાંસે હાથ પણ ફેરવ્યો નહિ. રાતે કાંઈકેય નહોતું
અને આ બને છોકરાને લઈ ગયાં. ઉડતાં હતાં જહુજ
ઉંચે જઈ ઘણે દૂર પરીગ્યાના મુલકમાં તેઓ ગયાં.
'સીધા ગયા' એટલું કહી પક્ષીઓ ઉડી ગયાં.

છોકરાઓએ કરીગીયાના બળાનો બનાવેલો નહોતો
દરવાજો ઉઘાડ્યો અને અંદર દાખલ થયાં. રસ્તાની બને

[ગાંધીવ

જીવન

જીવનનાં મિત્રો
હવે મને મળ્યા
અનેક હૃદનો અવર

જીવનનાં મિત્રો
હવે મને મળ્યા
અનેક હૃદનો અવર

જીવનનાં મિત્રો
હવે મને મળ્યા
અનેક હૃદનો અવર

આવ્યા છો તેની પરીને ખબર પડે, એટલા
માટે મીઠાં આટલા મળ્યા.

નજરે પડે એક મળ્યો બાગ
સુંદર પુલ કહિ બેસ્યા
ન હોય એનો વિચાર કરતાં તેઓ આપો
સામેથી છ સુંદર બટુકો તથા
આવતાં રેખાયાં. આ પરીઓનાં છોકરાં
હુગડાં પહેયાં હતાં કે તેઓ
લાગતું.

આ બાળ્યાં; પણ કુતુહલમાં

તમે આવે નહિ રમો ?

પરીક્ષાનાં છાત્રાં ભુજ અને કાન્તાને એક ન્હાના બીલા
બાજુ ઠ પર બેઠેલી પરી પાસે સહ ચર્ચા

પ્રશ્ન.

ગઈ અને તેનો શુભાળ જોવો ચહેરા ફિક્કડો પડી ગયો.

પરી ધીરે રહીને બોલી:—“શું થઈ ગયું તે તું જાણે છે ?”

આટલું કહી છોકરા અને છોકરીઓના સામું જોઈ તે બોલી, “છોકરાઓ, આજે આ બે છોકરાંને વાંસે હાથ ફેરવવા વિના ને પડખામાં લીધા. વિના એમની માથે કેમ સવાડી લીધાં ?”

છોકરાં બોલી કહ્યાં, “તેઓ ખુબ ગંદા હતાં તેથી.”

“અને તમે કાન્ટાએ રમવાનું કહ્યું ત્યારે તેમની સાથે કેમ ન રમ્યાં ?”

“કારણ તેણે આજે માથું બોળાવ્યું કે બોળાવ્યું નહીં. અને જે છોકરાં ચોકળાં ન હોય તેનાથી રમવા સારી રીતે રમાય નહિ.”

કાન્ટા બોલી—“જાણે, વાણે, હવે ! કેમ ન રમાય ! રમાય.”

પરી બોલી “કાન્ટા, રમી જો, આ રહ્યો હડો.”

કાન્ટાએ હડો લીધા ને આમ તેમ દિછાળવા લાગી. પણ થોડી વારમાં થાકીને લોથ થઈ ગઈ ને રમવા પડતી મૂકી.

પરીએ છોકરાંઓને કહ્યું, “કાન્ટા કેમ થાકી ગઈ તે કહો.”

પ્રિય એ અનર્પિ કહ્યું, “ તું જાણે છે કે જ્યારે તાપ
બહુ થાય છે ત્યારે આખા શરીરમાંથી પરસેવાનાં ટીપાં

કાઠા પીતાવા હાથ બેઠ જાય, “ મને તો કાંઈ
જોઈ શકે નથી.”

તેણે કહ્યું કે જોઈ શકે નહીં તું બહુ મંદી રહે છે.
શરીરનાં જે કાણાંમાંથી પરસેવો બહાર નીકળે છે તે બધાં
થઈ ગયાં છે. જ્યારે તું રમી છે-હોડે છે, ત્યારે પરસેવાના
પાણીને બહાર નીકળવું હોય છે, પણ રમ્યો નહોતો નથી.
આથી એ પાણી શરીરમાં જ રહે છે તે ને નેત્રી તને સાક
લાગે છે.”

કહું બોલ્યો. “ આ એક વખત કહેલી હતી ખરી.”

પરીએ કહ્યું, “ તે તને સાંભરે છે, છતાં તું આટલો
ખેડો ગંદો છે, એ કેટલી કિલગીરીની વાત ! ”

કનુને પરીનું કહેવું ખરું લાગ્યું અને હું ગંદો છું
એવી તેને મહેલબહેલી જ સમજ પડી. હાથ ધાળા થઈ
ગયાં અને લુગડાં ઉપર પૂજા પૂજા થઈ હતી. તેની મા
હમ્મેશાં તેના લુગડાં સાફ કરતી; પણ આજ ક્યારે નહોતાં.

પરીએ કનુને પૂછ્યું, “ આજ તને ગમે છે ? ”

“ હાં જી.”

“ તાજી અને આનંદ આપે એવી સુગંધ આવે છે !
અને કુલોના રંગ ગમે એવા છે ! ”

“ હા જી. ”

“ આ પુલો તાજાં અને ચોલીતાં શાથી છે તે તું
જાણે છે ? ”

કનુ વિચારમાં પડ્યો.

“ હંમેશાં સ્થવારમાં તેઓ બાકળથી ન્હાય છે. વરસાદ
આવે છે ત્યારે તમારી પેઠે કળયો કંડાસ કરી
નથી, પણ ઉભાં રહી વરસાદનાં પાણી

“ ખરું કહો છો ! ”

“ હા, કનુ ! પેલા સુંદર કમળને અડક તો. ”

કનુ તો એ નાબુક, સુંદર પાંખડીવાળા કમળને મેડ
રહ્યો, ને પોતાના હાથ સાથે સરખાવવા લાગ્યો.

“ ના ના હું નહિ અડકું. રખે ને મારા હાથથી એને
હાથ પડે. ”

“ ત્યારે આ છોકરાં સાથે સાવતાળી રમો. લે, હાથ
આપ, ને તાળીઓ આપ ! ”

ઘટમોગરાની ન્હાની ખીલતી કળી જેવી એક ખૂબસુરત
છોકરી પાસે આવી. પણ તેને જોઈનેજ કનુ પરીને પગે
પડી કહેવા લાગ્યો, કે “ આવી સુંદર છોકરી ને મારા હાથ

— ३३३ —

એ નીચેના નથી. કુળના થરવાળાં મારા બટ એની
કપાટો ઉપર એ કપાટો બગડવાં
મુશી મેલો કમલો એ
16
167
100
15
16
167
100
15
16
167
100
15

[illegible]

મોહા ઉપર ખરેલા ખરેલા હતા. કનુ તેમ મોહા નજીક
કરી ન શક્યો.
પરીએ કનુને પાસે બોલાવ્યો. તે પરી પાસે ગયો.
પરીએ વહાલથી કહ્યું—હવે તો તને ગંદા રહેવું જોઈ
જી અમતું હોય. પણ જ્યાં પહેલાં સાંભળ. જ્યાં છે ત્યાં
ચોખ્ખું રહેવું નથી અમતું, ત્યારે તે કદિ પણ પોતે સાફ
રહેતાં નથી. તેઓ ઘડીએ ઘડીએ થાકી જાય છે. તેમને
બહુજ બેદરકાર રહેવાની ટેવ પડે છે. પોતાની સાથે પણ
રાજી રાખતાં નથી. તારી મા દિલગીર રહે, તને તને

ગમે છે ?

“ ના. ”

“હાક, ન્હાતી વેળાએ કંઈ હઠ કરતો નહિ. અને ઈર-
રાજ શરીર ચોળી ન્હાજે. ન્હાવાથી આ કુલો જેવો તાન્ને
અને સુંદર દેખાઈશ, તું સુખી થઈશ ને સારો રહીશ, અને
તેથી કાંઈક ભુલુંજ થશે.”

“શું થશે !”

“જરા વિચાર કર.”

કહુ હસીને બોલ્યો હાં. હાં. હું સમજ્યો. બા અમને
વાંસે હાથ ફેરવ્યા વિના નહિ ચવાડે. હાથ ફેરવે છે તે બહુ
સારું લાગે છે.

“એમજ. માના હાથ ફેરવ્યા વિના આપણને નિરાંતે

ઉંઘ આવતી નથી. ”

કહુ અને પરી મુખ્યેની વાતચીત સાંભળી કાન્તાએ
નિસાસો મૂક્યો અને નીચું જોઈ બેઠી.

“શું છે, કાન્તા ?” પરીએ પૂછ્યું.

“તારું માથું દુઃખે છે.”

“છાકરાઓ. કાન્તાતું માથું શા મટે દુઃખે છે તે કહો.”

“તરણ કે તેણે વાળ ઝોળાવ્યા નથી ને પુપેલ નંખ.

નથી.”

કાન્તા બહુ શરમાઈ ચાલ્યું અને કોઈ ન દેખે તો સાફ
એમ તેના મનમાં થઈ ગયું.

“કાન્તા સાથે કોણ રહેશે ?”

ઊકરામાંથી કોણને હા પાડી કાન્તાનું માથું
હુઝતું હતું તેથી તે કાન્તાની પાસે ચિઠ્ઠાલી હતી;
અને ચિઠ્ઠીયાં ઊકરાં કાન્તાની પાસે પડી પડી પડી
બહુ જ દિલગીર થઈ હતી. એમ કાન્તા કહેતી હતી.

“મારી પાસે કાન્તાની પાસે
પરીએ કાંસડી પડી. કાંસડી સોનાની
હતી. કુપેલનો

પણીદાર મોલી. કાન્તાના
માથામાં મોં નોતાંજ

શાઈ પડી. કાન્તાની પાસે
કાન્તાની પાસે પડી, અને લટો. શબરીના માળા
જેવી થઈ ગઈ હતી.

પરીએ “કાન્તા પડે. હું માથું ઘોળીશ.”
કાંસડી બગડશે. કાન્તા બાંગી જશે. વળી
તમારા હાથ બગડશે એ બુદ્ધ.”

પરીએ કાંસડી વગેરે મોકલાવી દીધું અને કાન્તાની
એને બોલાવવાનો હુકમ કર્યો.

કતુ અને કાન્તા ગંઢાં હતાં, તોપણ પરીને લેત્યાં. આ વેળા પરીને રહેજ પણ ડાઘ પડ્યો નહોતો. પરી તેમને લઈ દરવાજા પાસે આવી. બોરસળીના ઝાડે પણ નમીને બનેને બોલાવ્યાં.

ગાંધાબુદ્ધ પક્ષીઓ વાટ ભેતાં હતાં અને કતુ ને કાન્તા આવ્યાં કે તરતજ તેમને ઘેર લઈ ગયાં ને પહેલાંની માફક પજારીમાં ચવાડી દીધાં.

રુવારે એમની માથે ઉઠાડ્યાં ત્યારે એકઠમ લેત્યા ઉભાં થયાં, મોં ધોઈ નાંખ્યું અને એવાં તો ચોકખાં થઈ ગયાં, કે નાસ્તો કરતી વખતે તેમને ભેંધને તેમના બાપુ બહુજ રાજ થયા. મા અને બાપુને રાજ થતાં ભેંધને એકરાં રાજ થયાં. આજે તો બા રુવારમાં પ્રભાતિયાં ગાતી હતી અને કામ કરતી હતી. તે આનંદી દેખાતી હતી; કારણ એકરાં માતાની એળે ક્વચ્છ થયાં હતાં અને સમજ્યા હતાં કે ચોકખાં થઈશું તોજ સુખી થઈશું.

“કાન્તા ! આવ, ત્હારું માથું ચોળું. જો, પછી તું કેવી સારી દેખાઈશ !”

કતુએ આજે ન્હાતાં જરી પણ આડાઈ કરી નહોતી. કાન્તા માથું ચોળાવવા ગઈ અને જરા પણ રોચા વિના માથું ચોળાવ્યું ને ચોળાવ્યું.

એક ગામમાં ફેટલાક કળીશ વસતા હતા. તેઓ ખીબ-
ઓને કમવામાં પોતાની મોટાઇ સમજતા. એક વખત
તેમની ટાળી એક જગ્યા પર ભેગી થઈ અને હુલ્લે કોને
કમવો તેનો વિચાર બધા કરવા લાગ્યા. ત્યાં એક જણ
બેઠી ઉઠ્યો: “મારવો તો હાથી અને હુલ્લે તો બંડારી
હવે નાની નાની કમાઈઓથી તો ખરાઈ બધા. જુ તમારી
બધાંની નજરમાં આવતું હોય તો એક બારે તડાકો બતાવું.”

બધા બેઠી ઉઠ્યા: “બતાવો ભાઈ, બતાવો. તમે તો
ફરક વખતે એવી કાંઈ સારી વાત લાવવાનાજ.”

આ સમજી પેલો ઠગ પુત્રા જાને માલુમ, પુત્રા,
આપણે કોઈ વખત અંબાજી જતા જઈએ પણ ત્યાંથી
નથી, તેથી સંજની સામને ખોટું કાઢીએ. જાહેર માલો,
આપણે આ વખતે સંજની જગર લઈ આવીએ.”

અથા હસ્યા અને બોલ્યા: “પણ, એટલાં બધાં માણ-
સોની સામે આપણે કેવી રીતે મળી શકીશું? પણ માણસો
સામે હામ (હિમ્મત) હોય તો કિતિ જોઈએ,
તે કોઈને આ...”

એકે કહ્યું: “મને કોઈ પણ વસ્તુની અંદર મીઠું (વેન)
નો મંત્ર આવડે છે.”

બીજો માણસે બોલ્યો: “મને એક રાતમાં બધાં શાક
નિધાર કરતાં આવડે છે.”

ત્રીજો બોલ્યો: “હું એક કલાકમાં શાકના ઉકાડ તૈયાર
કરી બાણું છું.”

ચોથાએ કહ્યું: “હું ચારે બાણુ પર ચાર કંઝા મૂકી
પાણી છાંટી મંત્ર બાણું છું, ત્યારે ત્યાં બધી સુશોભિત વાડ
ઉત્પન્ન થાય છે.”

પાંચમો સરકાર ક્યારનો ગુપચુપ સંભાળતો હતો, તે

બોલ્યો: “શરભાઈ! ગાંધીશ! મારા સરખાઈ! ચલો ત્યારે,

... તેને ... જોઈએ સમજું નહીં કરી ...

પછી સર્વે એકઠાં બેસી નકકી કરું અને છુટા પડા ગયા.

+

+

+

+

આશરે એક મહિના પછી જાત્રાળુ લોકોનો સંઘ જાત્રાવાનીકર્યો. તે લોકો પાતાની હુમશની ઉતારા કરવાની જગ્યા પર આવી પહોંચ્યા અને એકું તો ત્યાં કોઈની ઘડમની વાડી બનેલી હતી. તેથી તેમને જગ્યા બદલવી પડી. વાડીથી થોડે દૂર તેણે પડાવ નાંખ્યો.

એક તરફ સઘળાંઓને મારે રસોઈ બનવા લાગી. કેટલાકો ભોઈતો સામાન લેવા જુરે જુરે રસ્તે ગયા અને કેટલાક અહિં તહિં કરવા લાગ્યા. કરતાં કરતાં એ જણ માણસો પેલી વાડી પાસે આવ્યા ને આવી સરસ તૈયાર થયેલી વાડીનો ડોણ ધણી હશે એમ ધારી આર બાજુ નિવા લાગ્યા, પણ કોઈ દેખાયું નહિ. તેથી ચોરી કરવા મન લલચાયું. લાકડી વડે છીંડું પાડી સર્વે અંદર પેઠા અને મૂઝેદાર તૈયાર થયેલાં ઘડમ તોડી એકઠાં કરવા લાગ્યા.

કેટલોક વખત આમ કર્યા પછી તેમને બીક લાગી રખેને વાડીનો ધણી આવે તો આટલાં પણ પડાવી લે. આમ ધારીને તેઓ નાસી ગયા. ઉતારા પર જઈ બીજાઓને વાત કરી, તો સૌનું મન પણ લાલચને વશ થઈ

ગયું અને બળે તથા તથા હાડકાં નીકળી પડ્યાં. હાડકાં હાડકાં આવવા લાગ્યા. થોડા વખતમાં લગભગ નવી વાડી ખલાસ થઈ ગઈ હતી. બધા મળી હાડકાં શરૂ થઈ બનાવવા લાગ્યા.

પણ સંઘમાં એક ડાહ્યા વૃદ્ધ માણસ હતો તેના મનમાં શક પેઠા. તેણે કહ્યું: "તમે ગમ્મન પીગ્રો નહિ. કારણ કે આપણી હંમેશની જગ્યા જગ્યા છે. આપણે જાણે છે કે નીકળી આવે દિવસે રમવાનું છે. આપણે નથી તેથી જ બાળકમાં મને તો કાંઈ શક નથી. વાવનારના મનમાં કાંઈ પણ છુટ્યાઈ હશે."

આમ તે બિચારાએ કહ્યું, પણ બધાના મત એક. ત્યાં તો તુડીનો અવાજ કોણ સાંભળે? એક જણે જવાબ આપ્યો, "કાકા, તમારે ન પીવું હોય તો ન પીશોને! તમારે પીવાની શી પંચાત છે અને મનમાં બળકેયો. "હાલો, બહુ ડાહ્યો છે તો!"

આવો જવાબ મળ્યાથી તે માણસ કંઈ ને નહોતો કરતો. જગ્યા પછી સર્વેએ કીચડા પીધું, પણ પેટા પેટા પીધું નહિ. થોડીવાર રોકે એવું થઈ ગયું માંડ્યું કે સૌ જ્યાં ઉભા હતા ત્યાંજ ચડી ગયા. નાના થોડા કોણમાં એક રહ્યો નહિ. એ વિચાર્યું કે આ પરિણામ

માં પાસ ખોદું તો આવશેજ. મારે જે થાય તે હવે મુજબ
ખોદે એવું. એવો નિશ્ચય કરી તે પાસ ગયાની સાથે મેન્ટો
ટાળ કરીને ચાલું મુકો.

મધરાત થઈ એટલે કે... મેન્ટો...
જવાબ. પેલા કોણે ત્યાં માવીને ઉભા...
આગળ આવ્યો અને સાચીઓને પકડ્યું,
પ્રમાણે મોટા ખાડો ખાદી શખે એ...

પેલાઓએ જવાબ...
પછી એક બહુવાળો...
આપણે જરાયે મહેનત કર્યા...
શકીશું." એમ કહી તેણે પોતાના ચાંચસાથી...
હના ઠાણા કાઢ્યા અને ત્યાં સુતેલાઓ...
બધું પેલો ધરડો માણસ મુતો મુતો સાંજના જે એવા બન્યો
હતો.

પછી પેલા બહુમરે ઘોટા પાડીને કહ્યું "કાંઈમણ..."
તુરંત બધા સુતેલાઓએ "હા,"...
અરહારે કહ્યું "તમે બધા ઉભા થાઓ."
તે બધા ઉભા થયા.

તમે બધા પેદરે...
...
...

મધરાત ગાંધી એટલે કેટલોક
મજાદોનાં અજાણાં જણાયા.

બધાએ તે પ્રભાતે જાગી જાય છે. માણસે
પણ તેમ જાય છે.

“હવે બધા કોઈક પાતીયું રાખીને તમને જોઈ જાય
જાય.”

તે બધાએ કમલ કાઢી આપેલું વળી સરકારે કહ્યું
“કામલ!”

પ્રભાતે જાયો, “હ.”

“હવે બધા મારી પાછળ ચાલો.”

સરકાર કરતું કપાટાળખે બધું સરકાર સરકારની પાછળ

જાય.

કોઈ જરૂર નથી એક કુલો જાયો. જા. કમલ રહી

“હ.”

જાતા રહી જાય અને કોઈ પછી એક કુલામાં

જાય.

જામ કોઈ કહ્યું કે તુરત તે ઉઘના જાડ એક પછી

કે અંદર ફરી પડવા લાગ્યાં.

હવે પછા માણસના ગભરીલો પાર રહ્યો નહિ. પણ

તેણે દિગ્ગત છાડી નહિ. જેમ જેમ આગળનાં માણસો પડે

અને એનો વાજો આવે તેમ તેમ તે પાછળ ખસતો જાય.

ખડલ]

રાત્રિના ઘેર અંધારામાં અને મોટા દોલતના આનંદમાં
સરદાર આ જોઈ શક્યો નહિ. પણ છેવટે ડોસાનો
વારો આવ્યો. હવે ખાડો લગભગ ભરાઈ ગયો હતો.
ડોસો અંદર પડ્યો એટલે સરદારે હાથ નીચેનાં માથુસોને
ખાડો પરવા કહી અમુક વખત પર આવવાનું કહ્યું; ને
સતો થયો.

પછી જુલુ જાણ્યા પછી એક જણે કહ્યું: “રહેવા રને
જોઈને તે ડોસુ મેનો બાપ નીકળવાનો હતો.
પણ મેનો પાપ ક્યાં ખડલ બળી છે? નહિ તે
માવા ખાડા પૂરવો.”

ખીચડ્યો કહ્યું: “પછી પણ યાદી મવા.”

ખીજો કહે “હા, દોસ, ચાલ, મારાથી પણ મારી

એમ કહી બધા જણો મારાથી મારાથી મારાથી
માલાએ ઇશ્વરને કપાત મારી મારી મારી મારી
જ્યો. સરદાર ને મારી મારી મારી મારી મારી
લાગ્યો અને મારી મારી મારી મારી મારી
થોડી વારમાં તેણે મારી મારી મારી મારી મારી

દોરડું બનાવ્યું. તે કુવામાં મૂક્યું. પછી તે પાણી પાડ્યું
જાણ્યો, “...”

અંદરથી જવાબ મળ્યો “છ.”

“આ દોરડું ઝાલીને જ્યાં ઉપર આવે...
એક ફેર જશે, ઉપર આવવા માંડ્યું. થોડા જે નીચે પડે
તે મરણ પામ્યા હતા; તે શિવાય જ્યાં ઉપર આવે...”

અવાર થવાને થોડીજ વાર હતી. ઠાસાને પિચાડી
હવે અહિં વધારે ફેલાવું તે ઠીક નહિ. તેથી તેને જ્યાંને
કહ્યું; “ઠાકમછ.”

“છ.”

“...”

જ્યાંને લઈ તે પાસેના ગામની ધર્મશાળામાં ગયો.
ત્યાં તેણે ધર્મશાળાવાળાને જાણી દીધી.

હંદા જાણે માંડી લીધા. પછી જ્યાંને પૂછ્યું...
મોટે જે જાણે મોટે કપડાં લઈ આવ્યો. પછી

ઉપરીને જાળી મળ્યો. જાને જમીનીની સાથે તથા પેલા
જ્યાંને મળ્યું પછી...

પુરત શિવાયજી શિવવવામાં આવ્યા.

ત્યાંજ ભાગ પાડવાને બેઠેલા હતા. તેમને એકદમ કેદ થઈ
જાને ઉપરી પાસે રજુ કર્યા. ઉપરીએ...

૨) જ્યારે જ્યારે મંત્ર બોલાવ્યો જ્યારે
 તેમણે બધાએ ડાસાનો ઉપકાર
 કરી અપમાન કર્યું હતું તે
 તેમણે જ્યારે ઠગારાઓને દેશનિકાલની સજા
 લીધી કે હવેથી "પારકો માણસ
 નહીં રહે" એવી રીતે ઘેર ગયા.

જ્યારે પારકો પડે

પારકો પડે પડે

